

Csery Péter – Lakatos Júlia

Kulturális diplomácia: kulcs a külföldi megértéshez?

Magyarország egyik pillanatról a másikra a magyaros vendéglátás és a jó borok hazájából autoriter, diktatórikus országgá vált a külföldi médiában. Ahogyan látnunk kell, hogy gazdasági problémáink sem fognak megváltozni egyik napról a másikra, a külföldön kialakult képet is nehéz lesz megváltoztatni. A kulturális diplomácia hozzásegíthet ehhez a folyamathoz. De mi is ez az idehaza még kevésbé ismert fogalom? Az Institute for Cultural Diplomacy (ICD) nevű szervezetnek a *Cultural Diplomacy Outlook 2011* című országelemzése alapján a Méltányosság Politikaelemző Központ a kulturális diplomácia hazai megvalósulását vizsgálta, valamint javaslatokat tett további alkalmazási területekre. Az elemzés angolul is elérhető az ICD honlapján.

Mi fán terem a kulturális diplomácia?

Az Institute for Cultural Diplomacy-t (ICD) 1999-ben alapították az Egyesült Államokban azzal a céllal, hogy világszerte felhívja a figyelmet a kulturális diplomácia növekvő jelentőségére, amit gyakran sorolnak az úgynevezett „soft power” típusú hatalmi megoldások közé. A „soft power” az érdekérvényesítés egy speciális módja, amelyik a gazdasági/katonai erőfölény kihasználása helyett „gyengédebb” eszközökre építve (nemzeti kultúra és értékek globális terjesztése) kívánja elérni a tisztelet és az önkéntes identifikáció kialakulását.

Az ICD értelmezésében a kulturális diplomácia egy olyan kezdeményezés, amely az értékek, információk, ötletek és tradíciók, illetve a kultúra, vagy az identitás egyéb aspektusainak cseréjére vonatkozik. Ennek célja lehet a nemzeti érdekek promotálásán kívül, a kapcsolatépítés, vagy a szocio-kulturális megértés.

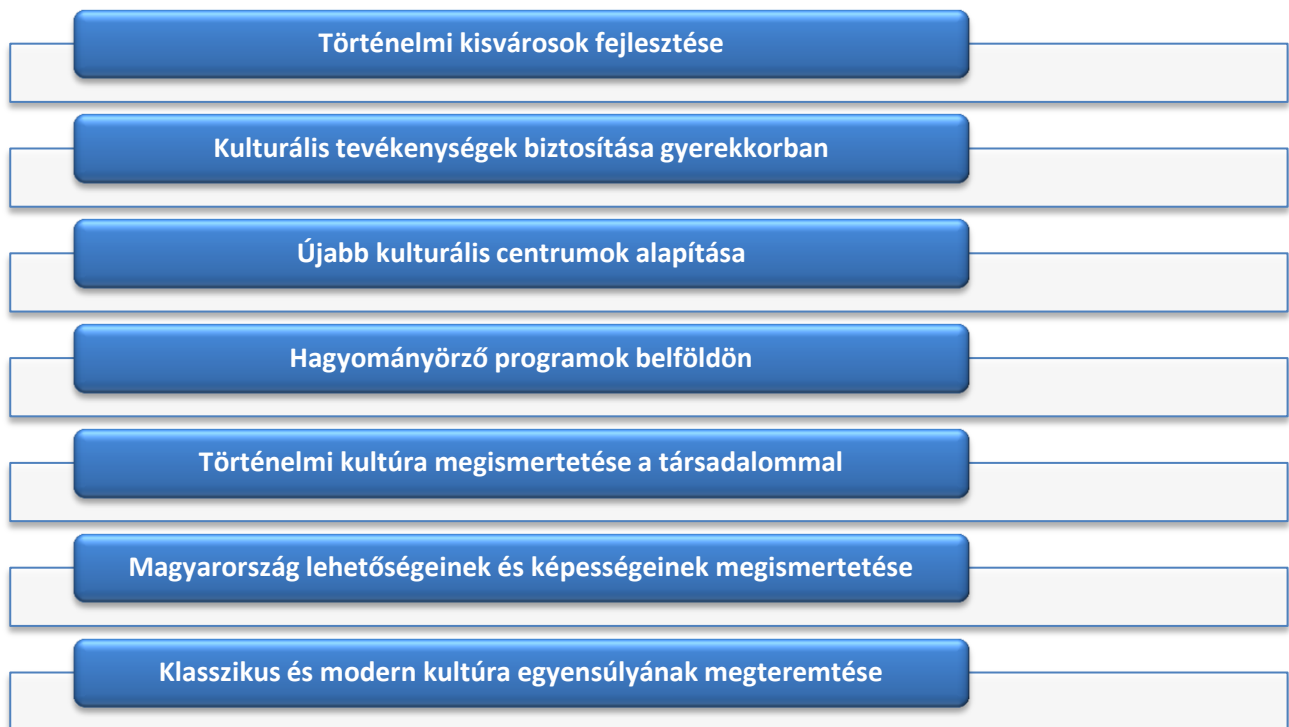
Napjainkban ez a folyamatosan fejlődő független non-profit szervezet már nem csupán az USA-ban, hanem Ecuadorban, Bulgáriában, Szlovéniában, Romániában és Németországban is rendelkezik irodával. Továbbá az

ICD egy olyan nemzetközi hálózat központjának tekinthető, amelynek alkotóelemei a közsféra és az üzleti szféra kiemelt szereplői. Az ICD filozófiája azon a felismerésen alapul, hogy a globalizálódó világban a földrajzi távolságok drasztikusan lecsökkentek, míg a tömegkommunikáció „forradalma” felgyorsította az információáramlást. Mindennek következményeként a nemzetek közötti egymásrataltság soha nem látott mértékűvé vált. Ebben a kölcsönös függőségben pedig az interkulturális kapcsolatok meghatározó tényezővé léptek elő, amiket csak rendszeres párbeszéddel lehetséges fejleszteni. Az ICD ezért a nemzeteket összekötő kapcsolati hálókat ápolását és továbbfejlesztését tekinti küldetésének. Meglátásuk szerint minél kiterjedtebbek és minél jobban működnek ezek a csatornák, annál inkább növekedni fog a kölcsönös bizalom, a megértés, elkerülhetőbbek lesznek a félreértések, vagyis tompíthatóvá válnak a szocio-kulturális konfliktusok hatásai.

Trendek és folyamatok

Az [ICD Cultural Diplomacy Outlook Report 2011](#) című átfogó tanulmánya 15 országra és számos régióra kiterjedően tárja fel a kulturális diplomácia specifikus trendjeit. A kiadvány Magyarországról szóló fejezete részletesen elemzi a kultúra helyzetét, illetve a kulturális diplomácia magyarországi alkalmazásait, rávilágítva a legfontosabb tendenciákra és problémákra. Lényegi éleslátással állapítja meg, hogy hazánk egy olyan kis ország, amelynek gazdasági befolyása nem jelentős, ezért különösen célravezető lenne a kulturális diplomáciában rejlő potenciál kiaknázása. Fontos kiemelni, hogy a kulturális diplomácia azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a konkrét politikai és gazdasági kooperáció „előszobájának” tekinthető. Ennek megfelelően Magyarországon rendkívül aktuális ennek a diplomáciai formának az alkalmazása. Egyrészt egyre több üzleti és civil szervezet aktivizálódik ezen a területen, másrészt a központi kormányzat is megbízást adott egy egységes kulturális stratégia kidolgozására, a magyar kultúra külföldi népszerűsítése és terjesztése érdekében.

A tanulmány három fő trendet is felvázol a magyar történelem csomópontjaival összefüggésben. Az első szerint a trianoni döntések nyomán elcsatolt területeken élő határontúli magyarok korábban a kulturális diplomácia elsődleges „piacát” jelentették. A 2004-es EU-csatlakozás, majd a Schengeni-övezetbe való belépés azonban kiszélesítette a kultúra „export” perspektíváját, valamint az angol nyelv hazai elterjedése fokozatosan háttérbe szorította a német orientációt. Ez a második történelmi trend, amelynek időszakában Magyarország hét stratégiai kitörési pont mentén igyekezett elősegíteni a kultúra belföldi népszerűsítését, illetve a külföldi versenyképességének növekedését.

A harmadik trend egy fontos dilemmára hívja fel a figyelmet, amelyik túlmutat a kulturális diplomácia területén: a Nyugat vagy a Kelet irányába összpontosítsa

erőforrásait az ország? A „nyugatosok” és a kelet felé fordulást szorgalmazók konfliktusa hosszú történelmi múltra tekint vissza Magyarországon. Ez a kérdés továbbra is fontos kihívása lesz a kulturális diplomáciának a jövőben, hasonlóan a relatíve egységes kommunikáció kialakításához a különböző külügyi intézmények, illetve a kulturális és sportszektor között. Ennek segítségével és az együttműködés fokozásával ugyanis a kulturális diplomácia feladatai és céljai jóval hatékonyabban artikulálhatóak.

Kitörési pontok Magyarországnak

Az ICD Magyarország számára három stratégiai célt javasol: a meglévő kapcsolatok fejlesztésén és elmélyítésén túl „új piacok megszerzését”, valamint Magyarország korábban jól működő kapcsolatainak megújítását. A potenciális „felvevőpiacok” közé sorolja Argentínát, Braziliát és Kanadát, mert ezekben az országokban számottevő magyar kisebbség él. Az újbóli kapcsolatfelvétel célországai között pedig Tunéziát és Algériát említi a tanulmány, amelyekkel az 1980-as évek előtt meglehetősen szorosan együttműködött a magyar diplomácia.

Végül érdemes megemlíteni, hogy az ICD álláspontja szerint a magyarországi roma kisebbséggel kapcsolatos etnikai problémák is megoldhatóak a kulturális diplomácia eszközeinek „bevetésével”. Ezek segítségével ugyanis – a bizalom és a kölcsönös megértés táptalaján – lehetőség nyílna a többségi társadalom diszkriminatív attitűdjének megváltoztatására és a romák széleskörű kulturális integrációjára is.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kormány tett lépéseket ebbe az irányba, hiszen a 2011-es Uniós elnökség egyik kiemelt pontja volt az Európai Romastratégia kialakítása, amelynek keretén belül elfogadták a nemzeti roma stratégiákra vonatkozó uniós kerettervet, amelyik minden tagállamot nemzeti stratégiák kidolgozására kötelez. A hazai tervezettel kapcsolatos társadalmi vitát követően a Nemzeti Társadalmi

Felzárkóztatási Stratégiába bekerült egy külön fejezet a bevonás és szemléletformálás témaköréről, amelynek célja, hogy a többségi társadalmat meggyőzze arról, hogy a társadalmi integráció közös nemzeti érdek.

A Stratégia a társadalmi felzárkóztatással kapcsolatban foglalkozik kulturális kérdésekkel annak érdekében, hogy csökkenteni lehessen a társadalmi különbségeket a roma és nem roma közösségek között. Ezt csakis a szocializációval kapcsolatos illetve szociokulturális hátrányok felszámolásával lehet elérni. A Stratégia felhívja a figyelmet az oktatás, valamint a szemléletformálás szerepére e célok elérésében. A civil társadalom, egyházak, roma érdekvédelmi szervezetek és kisebbségi önkormányzatok fontos szerepet játszanak ebben, ahogyan a közművelődési, kulturális és sportszolgáltatások is. A kulturális „hozzáférési pontok”, mint az oktatási, kulturális intézmények, múzeumok vagy könyvtárak, csökkentik a hátrányokat. A kétirányú szemléletformálás éppolyan fontos, mivel nem lehet előrelépést elérni ezen a téren, ha a többségi társadalom nem befogadó. Ezt csak szemléletformálással lehet elérni, ami gyermekkorban a leghatékonyabb, de felnőttkorban sem elhanyagolandó. A roma kultúra népszerűsítését és védelmét szintén említi a Stratégia, ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a kulturális „mátság” hangsúlyozása kontraproduktív is lehet.

A kulturális diplomácia jó módja a kölcsönös megértés előmozdítására, azonban a roma integráció kérdését nem lehet önmagában vizsgálni, szükséges „kapcsolódási pontokat” találni a többségi társadalommal. Ez rávilágít egyéb kérdésekre is, amelyekkel véleményünk szerint szintén érdemes volna foglalkozni. Magyarország nem tudja ugyanis megérteni viszonyát kisebbségi kultúrájához, ameddig nem néz szembe saját történelmi hagyományaival.

A Méltányosság Politikaelemző Központ ajánlásai

A hagyományok szerepének feldolgozása és megértése az első lépés a pozitív eredmények eléréséhez a hazai kulturális diplomácia terén. Ahogyan azt korábban is említettük, a nyugati vs. keleti orientáció esetében, számos történelmünkben megbúvó „törésvonal” létezik a magyar társadalomban. Nemhogy a kommunizmus örökségével nem nézett szembe az ország, még Trianonnal sem, így az továbbra is vitát generál és politikai kérdés maradhat. Az oktatás, múzeumpedagógia, kulturális események, filmek stb. mind szerepet játszanak a történelem megértésében és a társadalmi értékek meghatározásában és újraértékelésében. Érdemes tehát „belülről kifelé haladni”.

A kultúrának exporterős alapokra kell épülnie. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a második lépés, **a külföldön élő második, harmadik generációs magyarokkal való kapcsolatépítés és a közös gyökerek felelevenítését** ne lehetne párhuzamosan alkalmazni. Ez az elképzelés szorosan kötődik az ICD három stratégiai céljához, azzal a különbséggel, hogy Brazília, Argentína és Kanada „új piacai” nem feltétlenül olyan könnyen „elérhetőek”, mint gondolnánk. Elképzelhető, hogy az ottani magyarok gyermekei, unokái már semmilyen kapcsolattal nem rendelkeznek Magyarországgal, annak nyelvével vagy kultúrájával. Ezért a kulturális diplomácia eszköz lehet a kapcsolat újraélesztéséhez ezekkel a csoportokkal. Amellett, hogy megismerkednek múltjukkal, ezek a hálózatok és kapcsolatok további külügyi, turisztikai vagy gazdasági kötődéseket eredményezhetnek. Végül fontos azoknak is bemutatni a hazai kultúrát, akiknek nincs előzetes kapcsolata az országgal. A kulturális diplomácia továbbfejlesztheti „**a tapasztalatok útján történő tanulás**” fogalmát, mivel a közvetlen kapcsolat egy országgal és annak lakóival akár utazás, akár kulturális programokon keresztül, a legjobb módja a kultúrák közötti megértés előmozdítására. Sok ilyen kiemelt kulturális rendezvényt tartottak Magyarországon az utóbbi években. Ilyen volt például a Pécs Európa Kulturális Fővárosa 2010

programsorozat vagy a Liszt-év 2011-ben, illetve a magyar EU-elnökség is, amelyek szintén népszerűsítette a hazai kultúrát.

2012 Raoul Wallenberg svéd diplomatának születésének 100. évfordulójának állít emléket. A Wallenberg év jelszava, „Ember az embertelenségben” a Holokauszt során tanúsított embermentő munkája előtt tiszteleg. Ennek szellemében az emlékév programja a visszatekintés, a következtetések levonása és napjaink emberi jogi és kisebbségi kérdéseinek újraértékelését célozza meg. Az ilyen szimbolikus események fontos eszközei a kulturális diplomáciának, amelyek nagyon hatékonyak tudnak lenni a „nation branding” azaz az országimázs kialakításában, ugyanakkor időzítésük is fontos. Számos kulturális program, amelyet az uniós elnökség ideje alatt rendeztek, elhomályosult a médiatörvény körüli politikai vita mellett. „Akinek kétségei vannak, kérem, jöjjenek Magyarországra, ismerjenek meg bennünket”, mondta záró soraiban Orbán Viktor miniszterelnök az Európai Parlament hazánkról szóló vitanapján. Ez a felhívás több volt, mint egy jól hangzó politikai szólam, kísérlet volt a kulturális diplomácia alkalmazására a külpolitikában is. Anélkül, hogy e helyütt elemeznénk ennek okait, megállapíthatjuk, hogy a Magyarországról kialakult nemzetközi kép negatív irányba változott. A kulturális diplomácia és a „tapasztalati tanulás” módszere megmutathatja, hogy a politika világán túl, sokkal több rejlik Magyarországon, mint amire jelenlegi viharos külső megítélése következtetni enged.

